

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Ūkininko profesija ir pelningumo iššūkis“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2019/C 353/12)

Pranešėjas **Arnold PUECH D'ALISSAC**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2019 2 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 32 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2019 6 28
Priimta plenarinėje sesijoje	2019 7 18
Plenarinės sesijos Nr.	545
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	188/0/5

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Ūkių pelningumas ir ekonominis gyvybingumas yra rimta problema Europos Sąjungoje, kurioje ūkininkų pajamos vidutiniškai sudaro tik 46,5 % kituose ekonomikos sektoriuose gaunamų pajamų. Nepaisant mažo pelningumo, ES žemės ūkio sektorius atlieka labai svarbų vaidmenį – tai kaimo ekonomikos varomoji jėga ir kokybiškų maisto produktų, kurie atitinka aukščiausius standartus pasaulyje, gamintojas. Aplinkos požiūriu žemės ūkis bus tvarus tik atsižvelgus į ne mažiau svarbius ekonominius, prekybos, ekologinius ir socialinius aspektus.

1.2. Vis didėjant klimato kaitos spaudimui ir kylant visuomenės reikalavimams aplinkos tvarumo srityje, ES žemės ūkio sektoriui vartotojams suteikia apsirūpinimo maistu saugumą. Be to, šis sektorius aktyviai prisideda prie to, kad ES išliktų konkurencinga ir dinamiška tarptautinėse rinkose, ir padeda užtikrinti ES prekybos perteklių. ES žemės ūkio sektorius taip pat yra vienas iš didžiausių darbdavių, nes visoje ES jame dirba daugiau kaip 40 mln. žmonių. Šiose vietovėse žemės ūkis dažnai yra vienintelis ekonomikos sektorius, kuris užtikrina augimą ir darbo vietų kūrimą.

1.3. Europos Sąjungoje reikia teisingos, skaidrios, gerai veikiančios ir nešališkos maisto tiekimo grandinės: ji turi būti tinkama ir ūkininkams, ir visiems suinteresuotiesiems subjektams, įskaitant perdirbėjus, mažmenininkus ir ypač vartotojus. Nacionaliniu lygmeniu reikėtų apsvaistyti galimybę kuriant vertės grandines taikyti atvirkštinių rinkos derybų metodą, kuriuo siekiama suteikti ūkininkams du kartus už minimalų darbo užmokestį didesnes mėnesines pajamas.

1.4. ES žemės ūkio sektorius turi teigiamo viešųjų paslaugų ir išorės poveikio, kuris nėra pripažįstamas rinkoje. Pasiiektas tikslas – laikantis aukščiausių gamybos standartų užtikrinti apsirūpinimo maistu saugumą. Tačiau kyla naujų iššūkių, pavyzdžiui, klimato kaita, didesni kainų svyravimai, siejami su gamybos sistemų, kurioms netaikomi tokie griežti standartai, nesąžininga konkurencija, nesąžininga prekybos praktika, gyventojų skaičiaus mažėjimas kaimo vietovėse ir gyventojų senėjimas, dėl kurių ES ūkininkai patiria sunkumų tarptautinėje rinkoje.

1.5. Naujos technologijos ir įtraukti mokslinių tyrimų ir inovacijų veikla gali padėti išlaikyti ES žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą ir sudaryti sąlygas ES ūkininkams tiesiogiai ir veiksmingai spręsti tvarumo klausimą.

1.6. Siekiant suteikti ES ūkininkams tinkamų priemonių, kad jie galėtų geriau išnaudoti technologijų potencialą ir savo ūkiuose taikyti novatoriškus sprendimus, būtinas visą gyvenimą trunkantis mokymasis ir įgūdžių ugdymas.

1.7. ES ūkininkai ėmėsi keleto iniciatyvų, kuriomis jie siekia padidinti savo indėlį kovojant su klimato kaita, nes susidurdami su besikeičiančiu derliaus laiku, ankstyvomis ar vėlyvomis šalnomis, gaisrais, potvyniais ir sausromis jie patiria vis didesnę jos poveikį. Be to, aplinkos apsaugos priemonės neturėtų kelti pavojaus maisto saugai, ir būtina turėti omenyje tai, kad ūkininkams reikia tinkamo atlygio už papildomą darbą, kurio dažnai reikalauja tvarumo ir klimato kaitos švelninimo veiksmai.

1.8. Stipri ES siekia ne tik įgyvendinti Lisabonos sutartyje nustatytus tikslus, bet ir pasaulinius uždavinius, kaip antai Paryžiaus susitarimą dėl klimato kaitos ir Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslus. Šie plataus užmojo išsipareigojimai turi būti remiami skiriant pakankamai didelį biudžetą ir numatant veiksmingą politiką, kurie užtikrintų žemės ūkio ir kaimo vietovių ateitį, plėtrą ir klestėjimą. Europos ūkininkams ir žemės ūkio kooperatyvams reikalingas pakankamai didelis kito laikotarpio BŽŪP biudžetas.

2. **Įžanga**

2.1. EESRK rengia šią nuomonę siekdamas atkreipti dėmesį į svarbų Europos ūkininkų vaidmenį ir jų indėlį į ES ekonomiką, prisidedant prie visuotinio aprūpinimo maistu ir išlaikant kaimo vietovių gyvybingumą. Dažnai už šį indėlį neatlyginama taip, kaip būtų pelnyta, o tai neskatina jaunosios kartos perimti savo šeimos ūkių ir mažina sektoriaus patrauklumą pradedantiesiems.

3. **Ūkininkų vaidmuo Europos Sąjungoje**

3.1. **Indėlis į apsirūpinimo maistu saugumą, sveiko ir maistingo maisto tiekimą ir visą ES ekonomiką**

3.1.1. Didėjant maisto ir biomasės paklausai, pardavimą organizuojantys ES ūkininkai, jų kooperatyvai ir jų įmonės yra įsipareigoję Europos piliečiams ir viso pasaulio vartotojams gaminti, perdirbti ir parduoti saugų ir kokybišką maistą. Vis stiprėjant klimato kaitai ir kylant visuomenės reikalavimams aplinkos tvarumo srityje, jie vartotojams suteikia apsirūpinimo maistu saugumą. Be to, Europos žemės ūkio sektorius aktyviai prisideda prie to, kad ES išliktų konkurencinga ir dinamiška tarptautinėse rinkose. Eurostato duomenimis ⁽¹⁾, 2017 m. žemės ūkio sektoriui teko 1,2 % ES BVP, o jo sukurta (bendroji) pridėtinė vertė buvo 188,5 mlrd. EUR, be to, šis sektorius aktyviai prisidėjo prie ES prekybos pertekliaus, nes per tą patį laikotarpį žemės ūkio produktų buvo eksportuota už 137 mlrd. EUR.

3.2. **Užimtumas kaimo ir mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse**

3.2.1. ES žemės ūkio maisto produktų grandinė yra vienas iš didžiausių ES ekonomikos sektorių, palaikantis ir skatinantis augimą; jame dirba apie 40 mln. žmonių. Maždaug 10 mln. darbuotojų ūkiuose ir žemės ūkio kooperatyvuose dirba tiesiogiai pagal darbo sutartis. Kai kuriose vietovėse ir regionuose žemės ūkis yra vienintelis užimtumo šaltinis.

3.3. **Ūkininkai – tradicinio kraštovaizdžio sergėtojai ir žemės valdytojai**

3.3.1. ES ūkininkai, žemės ūkio įmonės ir jų kooperatyvai valdo apie 173 mln. hektarų žemės, t. y. apie 39 % viso ES ploto. Ūkininkai ir jų šeimos nariai saugo kaimo kraštovaizdį bei biologinę įvairovę ir visuomenei teikia daug naudos: jų atkaklus darbas žemėtvarkos ir kraštovaizdžio valdymo srityje aktyviai prisideda prie didelių nelaimių padarinių švelninimo ekstremalių oro sąlygų atveju. Daugelis ūkininkų taip pat yra miškų savininkai ir įneša didelį indėlį į tvarią miškotvarką. Be to, ūkininkai padeda išlaikyti ir atkurti tradicinį ES kaimo vietovių kraštovaizdį, užtikrina kultūros paveldo išsaugojimą ir kuria teigiamą sinergiją su ES turizmo sektoriumi. Tačiau iki šiol žemės ūkio sektoriuje dedamos pastangos aiškiai rodo, kad turi būti padaryta dar daugiau ir imtasi daugiau priemonių siekiant Europos ir pasaulio biologinės įvairovės tikslų, įskaitant bičių, vabzdžių ir paukščių apsaugą. Tai tam tikru mastu prieštarauja būtinybei gauti pelną, todėl ES turi visiškai atlyginti didesnę žemės ūkio sektoriaus įnašą aplinkos apsaugos srityje skiriant papildomus išteklius BŽŪP.

⁽¹⁾ Eurostatas, Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

4. Ūkininko profesijos pokyčiai

4.1. *Didėjantys visuomenės reikalavimai dėl sveikos mitybos, maisto kilmės ir kokybės, poveikio aplinkai ir gyvūnų gerovės*

4.1.1. Vartotojai turi daug informacijos, susijusios su kasdien jų vartojamais produktais. Be to, jie vis daugiau dėmesio skiria maisto produktų kilmėi ir kokybei, taip pat daromam poveikiui aplinkai. Kiti svarbūs vartotojų pasirinkimo veiksniai yra gyvūnų gerovės užtikrinimo praktika ir transportavimo atstumas nuo maisto gamybos vietos, taip pat trumpesnės masto grandinės.

4.1.2. Siekdami patenkinti vartotojų lūkesčius, ES ūkininkai pradėjo įgyvendinti priemones, kuriomis siekiama dar labiau didinti gyvūnų gerovę ir mažinti bet kokią neigiamą ūkininkavimo poveikį aplinkai ir dirvožemio kokybei, kartu gaminant aukštos kokybės produktus. ES ūkininkai, kuriems padeda valdžios institucijos ir akademinė bendruomenė, investuoja į energiją ir išteklius, siekdami įsisavinti tokį naują vartojimo modelį.

4.2. *Technologijų ir inovacijų vaidmuo žemės ūkyje*

4.2.1. ES žemės ūkio sektorius neatsilieka nuo technologinės ir skaitmeninės revoliucijos, atnešančios didelių proveržių genetikos, automatizuotų transporto priemonių, robotų, bepiločių orlaivių, palydovinių vaizdų, nuotolinio stebėjimo, didelių duomenų rinkinių ir pan. srityse. Be to, ūkininkai visada priima, plėtoja ir taiko novatoriškus ūkių verslo modelius ir agronominę praktiką, įskaitant naują techniką ir gamybos metodus, kuriais pasiekiami geresnių rezultatų, o ūkininkavimo praktika geriau pritaikoma prie kintančių aplinkybių.

4.2.2. Taigi naujos technologijos padeda ES ūkininkams užtikrinti aprūpinimą maistu, laikantis aukščiausių standartų pasaulyje ir tenkinant vartotojų lūkesčius. Šiuo požiūriu naujos technologijos sudaro sąlygas ES ūkininkams tiesiogiai ir veiksmingai spręsti aplinkos apsaugos problemas. Pavyzdžiui, naudojant įvairias technologijas, kurios padeda ūkininkams visais gamybos aspektais, galima sumažinti augalų apsaugos produktų kiekį. Be kita ko, geriausių rezultatų siekiant mažinti augalų apsaugos produktų naudojimą ir didinti augalų ir gyvūnų atsparumą kenksmingiesiems organizmams, grybeliams ir išoriniams patogenams pasiekama taikant naujus veisimo metodus.

4.2.3. Technologijų vaidmuo yra susijęs ne tik su pačia gamyba, bet ir su atsekamumu, maisto sauga, gyvūnų gerove ir klimato kaitos švelninimo veiksmais, kurie padeda užtikrinti, kad ES žemės ūkio sektorius išliktų vienas iš pažangiausių ir saugiausių pasaulyje.

4.2.4. ES ūkininkams labai svarbi galimybė gauti finansavimą, kad jie ūkiuose galėtų įdiegti novatoriškus technologinius sprendimus. Atsižvelgiant į tai, naujoje BŽŪP turi būti išsaugota ir skatinama BŽŪP antrojo ramsčio subsidiarumo funkcija. Svarbu suprasti, kad ES ūkininkai savo versle naujausius technologinius laimėjimus įgyvendins tik tuomet, jei galės nesudėtingai gauti kreditą.

5. Iššūkiai

5.1. *Klimato kaita*

5.1.1. ES ūkininkai svariai prisideda sprendžiant klimato kaitos problemas, nes jie patiria nuolat didėjantį šio reiškinio poveikį: susiduria su besikeičiančiu derliaus laiku, ankstyvomis ar vėlyvomis šalnomis, gaisrais, potvyniais ir sausromis. Todėl siekiant ilgalaikio ūkių gyvybingumo būtina imtis veiksmingų prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių. Kartu ūkininkai mažina tiek ūkyje, tiek už jo ribų išmetamą teršalų kiekį, taikydami tvarius valdymo metodus, įdiegdami naujas technologijas, taip pat efektyviau atsinaujančiam energijai gaminti naudodami pašėlius, šiaudus, mėšlą ir kitas atliekas, naudodami saulės energiją šildymui ir gamindami elektros energiją iš vėjo energijos ir kitų išteklių. Produktus iš pašėlių ir gyvulininkystės atliekų taip pat galima naudoti siekiant pagal žiedinės ekonomikos principus ūkiuose gaminti biodegalus ir pramonines medžiagas iš atsinaujančių išteklių. Tai padeda mažinti kitų sektorių išmetamą teršalų kiekį ir ES priklausomybę nuo iškastinio kuro tiekimo.

5.1.2. Svarbu pažymėti, kad Paryžiaus susitarimu ir darnaus vystymosi tikslais ES žemės ūkio sektoriui nustatyti svarbūs uždaviniai, kurie turi būti pasiekti 2030–2050 m. ES ūkininkai yra pasirengę atremti šiuos iššūkius, jei jiems bus suteikta tinkamų priemonių. Tokių priemonių rinkinys turi apimti pozityvią ir naudotojams palankią politikos sistemą, naujas technologijas, vandens išteklių valdymo strategijas (t. y. saugojimo ir drėkinimo) ir pakankamai didelį BŽŪP biudžetą, kuriuo būtų remiamos papildomos ūkininkų pastangos. Ūkininkams nesuteikus nors vienos iš pirmiau minėtų priemonių, gali kilti pavojus aprūpinimo maistu saugumui ir nukentėti ES maisto produktų gamybos kokybė.

5.2. Pajamos žemės ūkio sektoriuje

5.2.1. ES 28 žemės ūkio sektoriaus pajamos ⁽²⁾ vienam metiniam darbo vienetui, išreikškus indeksu, 2017 m. buvo 10,9 % didesnės nei 2016 m. Tačiau tai turi būti vertinama pagal kitus ekonomikos sektorius, kuriuose vidutinės pajamos yra daug didesnės. Faktiškai, palyginti su vidutiniu darbo užmokesčiu visoje ekonomikoje, 2017 m. ūkininko verslo pajamos šeimos darbo vienetui sudarė tik 46,5 %

5.2.2. Ši padėtis daro didelį poveikį sektoriaus plėtrai jo bendro patrauklumo išorės subjektams, investuotojams ir bankams partneriams požiūriu, neleidžia kurti sinergijos su kitais ekonomikos sektoriais ir aštrina kartų kaitos kaimo vietovėse problemą.

5.3. Kainų svyravimai ir naujų rinkų atsiradimas

5.3.1. Realiais dydžiais išreikštos (pagal defliatorių pakoreguotos) daugumos pagrindinių produktų kainos 2017 m. buvo didesnės nei ankstesniais metais: palyginti su 2016 m., vidutinė pieno kaina išaugo 17,1 %, kiaulių kaina – 8,3 %, grūdų – 3,0 %, galvijų – 2,2 %, taip pat padidėjo ir paukščių kainos (+ 1,0 %). Tačiau realiais dydžiais išreikšta avių ir ožkų kaina 2017 m. ir toliau mažėjo (-1,4 %). Ši daugeliui prekių būdinga teigiama tendencija susijusi su ekonomikos pakilimu, prasidėjusiu 2003 m. Tačiau 2008 m. kainos smarkiai krito, dėl to tarptautinėje rinkoje kainos ėmė svyruoti, o tai sukėlė sunkumų ES smulkiesiems ir vidutiniams ūkininkams, taip pat senesniams žemės ūkio sektorių investavusiems subjektams.

5.3.2. Kadangi pagal savo pobūdį ES žemės ūkio sektorius yra nevienalytis, jis skirtingai reagavo į 2008 m. kainų šoką: kad galėtų tęsti savo veiklą, daug smulkių ir vidutinių ūkininkų buvo priversti išsilaikyti tik iš BŽŪP tiesioginių išmokų, tačiau to nepakako, kad būtų užtikrintas jų ūkio ekonominis tvarumas.

Kalbant apie ES eksportą, pagrindinė ES prekybos žemės ūkio produktais partnerė yra JAV (2017 m. šiai valstybei teko 16 % viso žemės ūkio produktų eksporto, kurio grynoji vertė – 33,3 mlrd. EUR). Dėl tokios eksporto koncentracijos vienoje bendroje rinkoje ES žemės ūkio sektorius gali nukentėti nuo trečiųjų šalių politinių sprendimų, kurie gali lemti didelius kainų svyravimus (t. y. taikant eksporto draudimus ar didelius muitus).

ES bendroji rinka yra atviriausia ir prieinamiausia rinka pasaulyje, todėl ES ūkininkai susiduria su iššūkiu konkuruoti su importuotais žemės ūkio produktais, kuriems taikomi skirtingi gamybos standartai. Tačiau iš trečiųjų šalių tiekiamų maisto produktų atsekamumą dar galima tobulinti ir dėl to gali kilti tam tikrų nesutarimų dėl su importuojamais produktais siejama maisto kokybė ir maisto produktų ženklinimu (t. y. kai maisto produktai pagaminti taikant naujus veisimo metodus, naudojant augalų apsaugos produktus, laikantis gyvūnų gerovės standartų ir pan.). Dėl skirtingų gamybos standartų tokie importuojami produktai ES rinkoje yra labai konkurencingi, todėl kyla įtampa ES ūkininkams, kurie jau laikosi aukščiausių gamybos standartų pasaulyje.

5.4. Gyventojų skaičiaus mažėjimas kaimo vietovėse ir kartų kaita

5.4.1. Pasak Europos Komisijos, septyni iš dešimties (71,5 %) ūkių valdytojų Europos Sąjungoje, kurioje iš viso yra 10,5 mln. ūkių, yra vyrai, o dauguma jų (57,9 %) – 55 metų amžiaus arba vyresni. Tik maždaug vienas iš dešimties (10,6 %) ūkių valdytojų yra jaunas ūkininkas iki 40 metų amžiaus, ir ši dalis dar mažesnė moterų ūkininkų atveju (8,6 %).

5.4.2. Ūkininkai, miškų savininkai, žemės ūkio įmonės ir žemės ūkio kooperatyvai yra ekonominis ES kaimo vietovių pagrindas. Kai ūkininkai senėja, mažėja bendras gyventojų skaičius kaimo vietovėse (vadinamoji „kaimo diaspora“), o tai turi tiesioginių padarinių tokių teritorijų ekonominei ir socialinei struktūrai. Be to, dėl mažo ūkininkavimo veiklos pelningumo ir sunkumų, susijusių su galimybe naudotis žeme, naujos kartos neskatinamos primti savo šeimos verslo.

6. Perspektyvos

6.1. Skaitmeninimas ir tikslusis ūkininkavimas

6.1.1. Žemės ūkis įžengė į skaitmeninėmis technologijomis grindžiamo ūkininkavimo erą, kai kiekvienas prietaisas, kuriuo užregistruojami duomenys įvairiais žemės ūkio gamybos etapais, gali išsiųsti šią informaciją, sudarant sąlygas ją rinkti, apdoroti ir analizuoti. Didelių duomenų kiekių naudojimas gali padėti ūkininkams atverti duris į ateities ūkininkavimą ir pasiekti plataus užmojo tikslus.

⁽²⁾ Eurostatas, Agriculture, forestry and fishery statistics 2018.

6.1.2. Ūkyje registruojami įvairių rūšių duomenys, kuriuos galima suskirstyti į įvairias kategorijas, pavyzdžiui, agronominiai duomenys, finansiniai duomenys, atitikties duomenys, meteorologiniai duomenys, duomenys apie aplinką, mašinų duomenys, darbuotojų duomenys ir t. t. Šie duomenų rinkiniai gaunami iš įvairių vis galingesnių ir vis ekonomiškėsių šaltinių, kaip antai mašinos, bepiločiai orlaiviai, globalinė padėties nustatymo sistema (GPS), nuotoliniai jutikliai, palydovai, išmanieji telefonai ir kt., ir juos papildo paslaugų teikėjai, patariamieji organai, valdžios institucijos ir pan. Be to, kiti vertės grandinės partneriai, pavyzdžiui, perdirbėjai ir mažmenininkai, dideli, labai dideli prekybos centrai, įskaitant reklamos agentūras, surenka didžiulius kiekius duomenų apie rinkas, kuriose ūkininkai parduoda savo produktus.

6.1.3. Duomenų rinkimas ir naudojimas žemės ūkyje nėra nauja koncepcija – ūkininkai tai daro nuo pat žemdirbystės pradžios. Tačiau nauja yra tai, kad dėl eksponentiškai didėjančio šių duomenų kiekio ir apimties atsiranda galimybė plėtoti į duomenis orientuotą ūkininkavimo sektorių. Kita naujovė – ūkių lygmeniu gautos tikralaikės informacijos ir technologijų, skirtų duomenims rinkti, saugoti, naudoti, valdyti, dalytis, apdoroti ir perduoti, kokybė.

6.1.4. Siekiant užtikrinti, kad ūkininkai dalyvautų diegiant naujas technologijas, labai svarbi duomenų nuosavybė ir teisė nustatyti, kas gali susipažinti su duomenimis ir jais naudotis. Šiuo metu nėra bendros sistemos, kurioje būtų vienareikšmiškai išaiškinta duomenų nuosavybė. Dėl šios priežasties ES žemės ūkio sektorius parengė elgesio kodeksą dėl žemės ūkio duomenų mainų pagal sutartį⁽³⁾, kuriame paaiškinama pirminio duomenų pateikėjo teisė gauti kompensaciją už naudojimąsi duomenimis, surinktais vykstant savo veiklą.

6.1.5. Formuojant ES žemės ūkio sektoriaus ateitį svarbų vaidmenį atlieka skaitmeninimas ir tikslusis ūkininkavimas. Jie taip pat daro poveikį darbo rinkai ir žemės ūkyje reikalingų įgūdžių pobūdžiui ir iš naujo apibrėžia ūkininkų vaidmenį ir žemės ūkio kooperatyvų verslo modelius.

6.2. **Klimato kaitos padarinių švelninimo ir prisitaikymo prie jos priemonės**

6.2.1. Pastaraisiais dešimtmečiais ES žemės ūkio sektorius įgyvendino daug veiksmų, kad būtų pagerintas aplinkos tvarumas. BŽŪP reikalauja imtis griežtų ir sudėtingų aplinkosaugos veiksmų ir vykdyti tvaraus valdymo praktiką, kuri keičia ūkininkų veiklos metodus tose srityse, veiksmingai derinant kokybę ir tvarumą.

6.2.2. Žemės ūkiui ir miškininkystei tenka ypatingas vaidmuo klimato kaitos švelninimo srityje, nes tai vienintelis ekonomikos sektorius, kuriame vykstant fotosintezei iš atmosferos pašalinamos išmestos šiltnamio efektą sukeliančios dujos. Šio sektoriaus pasiekimai vis dar nėra visapusiškai pripažinti, deramai apskaičiuojami ar apskaitomi, ir politikos formuotojai turėtų geriau įvertinti miškų ir nuolatinių ir metinių augalų indėlį išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų srityje.

6.2.3. Dabar ūkininkai norėtų, kad jų pastangas kovojant su klimato kaita pripažintų visuomenė ir politikos formuotojai. Ypač politikos formuotojai turėtų suprasti, kad aplinkos apsaugos priemonės neturėtų kelti pavojaus maisto saugai, ir turėti omenyje tai, kad ūkininkams reikia tinkamo atlygio už papildomą darbą, kurio dažnai reikalauja tvarumo ir klimato kaitos švelninimo veiksmai.

6.3. **Didesnis rinkos skaidrumas visoje maisto tiekimo grandinėje**

6.3.1. Pagal 2017 m. kovo mėn. paskelbtą Komisijos informacijos suvestinę maisto grandinėje pridėtinė vertė paskirstoma taip: ūkininkams – apie 25 %, maisto produktų gamybai – 25 %, o mažmeninės prekybos maisto produktais ir maitinimo paslaugoms – 50 %

6.3.2. Šiuo metu būtina griežtai laikytis ES Direktyvos dėl nesąžiningos komercinės veiklos. Tarp žemės ūkio ir maisto grandinės įmonių nuolat pasireiškia dideli ūkininkų ir žemės ūkio ir maisto produktų perdirbėjų derybinės galios skirtumai. Šioje nesubalansuotoje situacijoje labai aktyviai veikia didžiosios prekybos organizacijos (dideli ir labai dideli prekybos centrai, dideli visoje Europoje veikiantys maisto ir perdirbimo pramonės rūmai).

6.3.3. Perdirbimo ir mažmeninės prekybos etapuose bendroji pridėtinė vertė maisto tiekimo grandinėje padidėjo dėl to, kad auga vartotojų paklausa pusgaminiams. Žemės ūkiui tenkanti pridėtinė vertė nuo 2014 m. mažėja (2016 m. ji buvo 4 % mažesnė). Taip yra dėl to, kad didėja sąnaudos, susijusios su konkurencija dėl ribotų išteklių, taip pat dėl ribotų ūkininkų galimybių didinti bazinio produkto pridėtinę vertę arba gauti už tai atlyginimą.

(3) COPA COGECA – EU Code of conduct on agricultural data sharing by contractual agreement.

6.3.4. Be to, neseniai atliktame tyrime *Ripe for Change* (2018 m.) „Oxfam“ aprašė nelygybę maisto tiekimo grandinėje, remiantis, be kita ko, JK, Nyderlandų ir Vokietijos pavyzdžiais. Išsamiai vertinant galutinių vartotojų kainų sudedamąsias dalis, JK atvejui skirtame tyrime buvo atskleista, kad 2015 m. daugiau kaip pusė šios kainos teko prekybos centrams (52,8 %), 38,5 % – didmeniniams prekiautojams ir maisto produktų gamintojams ir tik 5,7 % kainos liko smulkiesiems ūkininkams ir darbuotojams. Paskutiniai 3 % kainos buvo skirti gamybos sąnaudoms.

6.3.5. Tokiomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į aukštą mažmeninės prekybos sektoriaus koncentracijos lygį ir į tai, kad ypač svarbu ginti gerai veikiančią vidaus rinką, gera pradžia padaryta priimant ES pagrindų teisės aktus, kuriuose numatytas draudimas vykdyti nesąžiningą prekybos praktiką, nustatant kontrolės ir vykdymo užtikrinimo mechanizmus ir kartu taikant atgrasomąsias sankcijas. Nepaprastai svarbu ir toliau dėti tokias pastangas siekiant didinti rinkos skaidrumą ir užtikrinti, kad ūkininkai gautų teisingą vertės dalį. Be to, 2020 m. liepos mėn. bus pradėtas įgyvendinti naujas reglamentas dėl darbuotojų komandiravimo, kuris nacionaliniu lygmeniu turi prisidėti prie skaidresnės ir sąžiningesnės verslo praktikos tarp ūkininkų.

6.3.6. Nacionaliniu lygmeniu reikėtų apsvarstyti galimybę kuriant vertės grandines taikyti atvirkštinių rinkos derybų metodą, kuriuo siekiama suteikti ūkininkams du kartus už minimalų darbo užmokestį didesnes mėnesines pajamas.

7. **Sprendimai**

7.1. Europos vartotojų itin vertinamų šeimos ūkių sistemai reikalinga gera politika, teisingas ir pagrįstas reguliavimas, taip pat griežti ir veiksmingi teisės aktai, kurie padėtų sumažinti didelę ekstremalaus kainų svyravimo grėsmę ir tiekimo grandinėje vis didėjančią galios disbalansą. Sukūrus Žemės ūkio rinkų darbo grupę buvo žengtas žingsnis šia kryptimi, tačiau šią grupę reikia toliau stiprinti.

7.2. ***Prie ūkininkų poreikių pritaikyti moksliniai tyrimai ir inovacijos, daugiašalis metodas ir tiesioginis suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas***

7.2.1. Siekiant mokslinius tyrimus pritaikyti praktiškai labai svarbus suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas. Inovacijų procese didžiausią dėmesį skiriant ūkininkų interesams, bus galima ne tik paspartinti šio proceso poveikį, bet ir užtikrinti mokslinių tyrimų ir inovacijų rezultatų praktinį pritaikymą. Be to, tai padės geriau panaudoti moksliniams tyrimams skirtas lėšas.

7.2.2. Ūkininkai, žemės ūkio įmonės, miškų savininkai ir jų kooperatyvai, be kita ko, įgyvendindami Vyriausybės programas, gali būti inovacijų diegimo ir ekonomikos augimo varomoji jėga. Todėl turėtų būti skatinamas ir propaguojamas jų dalyvavimas nuo paties pradinio žemės ūkio, maisto, miškininkystės ir akvakultūros srities mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklos etapo. Jų dalyvavimas visuose projektų etapuose užtikrins labiau poreikiais pagrįstus mokslinius tyrimus ir inovacijas, taip pat padės pašalinti dabartinį atotrūkį tarp akademinės bendruomenės ir praktikos bei rasti tinkamus sprendimus. Galiausiai tai turėtų padidinti mūsų ūkininkų ir augintojų konkurencingumą.

7.3. ***Pažangumas ir kokybė (ekologiniai produktai, geografinės nuorodos, prekės ženklų kūrimas ir trumpa maisto tiekimo grandinė)***

7.3.1. Didelę pridėtinę vertę turintys produktai, kaip antai geografinėmis nuorodomis žymimi ir ekologiški produktai, yra geras pajamų šaltinis daugeliui veiklos vykdytojų, ypač ūkininkų. Šios konkrečios maisto grandinės yra dar įdomesnės, jei nėra tarpininkų ar perpardavėjų. Tokiu atveju šios trumpos tiekimo grandinės duoda daug pajamų ūkininkams ir kaimo bendruomenėms, kuriuose gaminami šie produktai.

7.3.2. Konkrečiai kalbant, trumpos tiekimo grandinės Europos Sąjungoje yra alternatyva įprastinėms ilgesnėms maisto tiekimo grandinėms, kuriose smulkūs ūkininkai ar kooperatyvai dažnai turi mažai derybinių galių, o vartotojas negali atsekti, kad maisto produktas buvo pagamintas žinomo gamintojo ar konkrečioje vietoje. Tokia maisto sistema turi daug privalumų, nes ji atitinka tam tikrus tiek ūkininkų, tiek ir vartotojų poreikius ir galimybes. Įvairių rūšių trumpų maisto tiekimo grandinių (t. y. tiesioginiai privačių asmenų pardavimai ir (arba) kolektyviniai tiesioginiai pardavimai – partnerystės, bendruomenės remiamas žemės ūkis) plėtra yra vienas iš bendros žemės ūkio politikos metodų, skirtų konkurencingumui Europoje didinti. Trumpos maisto tiekimo grandinės gali skatinti pokyčius ir būti modelis, kuriuo visoje žemės ūkio maisto produktų grandinėje būtų didinamas skaidrumas, pasitikėjimas, teisingumas ir augimas.

7.3.3. Pakankamas maisto kiekis užtikrina tam tikrą ES piliečių socialinį stabilumą, turint omenyje padėtį kitose mūsų planetos vietose, kuriose trūksta maisto, o tai lemia ekonominę migraciją į Europą ar į kitas šalis.

7.4. Švietimas ir naujų įgūdžių ugdymas pirminiam sektoriui (trumpesnė trukmė)

7.4.1. Pasak Eurostato, dauguma ES ūkių valdytojų – 2016 m. duomenimis, septyni iš dešimties (68,3 %) – turi tik praktinės patirties. Mažiau nei vienas iš dešimties (9,1 %) ūkių valdytojų yra įgijęs profesinį žemės ūkio srities išsilavinimą, o likusieji (22,6 %) yra baigę žemės ūkio srities bazinio mokymo kursus.

7.4.2. Švietimas pirminiame sektoriuje turi lemiamos reikšmės siekiant skatinti modernizavimą ir gerinti naujų technologijų naudojimą.

7.4.3. Tai gyvybiškai svarbu šiais laikais, kai skaitmeniniai įgūdžiai tampa vienu iš svarbiausių šiuolaikinio ūkio valdymo elementų. Šių įgūdžių reikia daugelyje sričių, ir žemės ūkis nėra išimtis. Žemės ūkyje didėja IRT ir skaitmeninių įgūdžių turinčių žmonių poreikis, tačiau visoje ekonomikoje yra susidaręs aiškus įgūdžių trūkumas, ypač kaimo vietovėse.

7.4.4. Kad ūkininkų bendruomenė galėtų visapusiškai naudotis technologinių ir skaitmeninių permainų teikiamomis galimybėmis, būtina didinti ūkio darbuotojų skaitmeninių įgūdžių lygį.

7.4.5. Tai gali būti daroma ūkių lygmeniu, asociacijose ir kooperatyvuose, taip pat ES švietimo ir mokymo sistemoje, kurioje turi būti numatytos visą gyvenimą trunkančio mokymosi programos, skirtos naujų įgūdžių ugdymui.

2019 m. liepos 18 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Luca JAHIER